

JUAN HUARTE

HUARTETARRAK

Huartetarrak Benafarroako Donibene Garazi'n dauke sorterrria; Orreagatik iparraldera, eta andik ez urrun. Antzin-antziñako askazia, eta oso ospetsua; Nafarroakoa liburuetan sarri agertzen dana.

Donibane Garaziko errian jarri eben Gaztelarrak euren eginpidearen muga, 1512'garrenean Nafarroa menderatu ebenean.

Eta gora-bera andiak jasan ondoren, bere eskuko itzi eban Gaztelako erregeak, 1530'garrenean; egoe-ra txarrean itzi be.

Goinafarroakoak atzerritarrentzat jo ebezen; eta bardin Benafarroak. Ez ango ta ez emengo, ezin eben iñongo aginpiderik artu, ez an eta ez emen.

Ori zala-ta, ango etxe onetariko bizilagun askok andik alde egin, eta Gaztelako lurraldetan kokatu zan. Eta olan egin eben gure Juanen gurasoak be.

OSAGILLE

Baeza'ko urian jaio zan gure gizona. 20.000 bizi-lagun eukezan uri onek, eta naiko erri polit eta ezia zan, garai artarako. Etxe ederrak eukezan eta baita bere Unibersitate be.

Juan de Avila santu ospetsuak eraiki eban, eta bera zan ikastetxe orren zuzendari. An egin ebazan gure gazteak bere lenengo ikasketak; eta bertan egin zan filosofiko gaien lizentziadun.

Andik Alcala'ko Unibersitatera abiatu, eta osakintzako ikaskizunari lotu jakon. Alcala ori zan España guztiko osakintz gaietako ikastetxerik on eta ospetsuena.

Ogeitamar urtetan osagille-agiria eskuetan, Granada'ko uri ederrean jarri zan osagille. Eta izugarriko lan ederra egin eban ango gaisoen artean.

Andik zazpi urtetara, iñork mendera ezin eban izurri ikaragarria sortu zan Baezan. Huarte'k, orduan, erregearengana jo, ta berak garbituko ebal gatz ori agindu eutson. Agindu ta egin; andik illabete batzuetara, danak osatu ziran.

Ori ikusita, erriak bertan gelditzeko eskatu eutson Huarte'ri. Ezin, baiña; bere osagillea eukan Baeza'k. Erriak ez amor egin nai, eta urteko 200 anega

gari eskeiñi eutsoezan. Eta bertan geratu zan gure osagille ospetsua.

«EXAMEN DE INGENIOS»

Andik bederatzi urtetara, 1575'garrenean, «Examen de Ingenios» deritxaion liburua argitaratu eban.

Argitaratu baiña len, elizgizon jakintsu biri emon eutson bere liburua, aztertu ta ontzat artu egien. Eta ontzat artu eben. Ona,orreetako maisu, Heredia jaunak esandako itzak:

«Dotriña oneko liburua da; oso buru argi, ta berezko jakituri sendoaz egiña, eta on andia egin daikena. Nik iñoiz ikusi dodan gai berezi ta politena darabil».

Zati bi ditu liburuak. Mendu, doain eta aierkundi berezitasunak aztertzen ditu, lenengoan; eta bigarrengoan, izakera ta aiurriak norberaren jokabideetan dauken eragiña.

Liburu au da, orain ain izen on eta andi daben, Sikolojiko saio bideen aurrelari ausarta.

«INKISIZIOA»

Arrakasta andia izan eban liburuak. Eta argitaraldiak ugari izan ebazan, bai gaztelera, baita Europako beste izkuntzetan be.

Ez zan baiña danen gogoko izan. Gaia, barria; erabilkera, barria; eta esakera be barria: ...barrikeri lar ikusi liburuan, eta askok ezetsi egin eben.

Orrela, andik lau urtetara, Inkisizioak parte artu, ta gauza batzuk zuzendu egin bear zirala eskatu eutson egilleari. Ez da errez, izan be, ainbat esangura barri ta berezientzat esanbide egokiak aurkitzea.

Min emon eutson onek gure gizonari. Baiña, gizon zintzo, prestu ta kristau ona zan-eta, zuzendu ebazan zuzentzekoak. Ez eban liburuak, mozketa ta zuzenketa orrek zirala-ta, gauza andirik galdu; eta argitaraldi barri ta ugariak egin ziran, barriro be.

Andik amazortzi urtetara baiña, barriro ezetsi eben liburu ederra; eta ala euki be oraintsu arte, Bati-kano II Batzarra arteraiño.

Zer esango eta eban, bitartean, zerutik gure osagille on eta prestuak?

URKIOLA'k